

УДК 378.147.091.3:796

Кужель М. М.

кандидат психологічних наук, завідувач кафедри фізичного виховання

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: kuzhelnick@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-8945-0248

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Анотація

У статті висвітлено шляхи оновлення підходів до занять фізичною культурою у вищих закладах освіти. Зокрема, автором доведено, що успішна самореалізація в навчанні та подальшому житті багато в чому залежить від сили мотивації, від тих мотиваційних факторів, що підтримують інтерес діяти цілеспрямовано в конкретно обраному напрямку. Визначено та обгрунтовано появу нових інтелектуальних та психоемоційних факторів, які впливають на студентське життя, серед яких: 1) високий рівень інформаційного навантаження; 2) психоемоційне напруження; 3) соціальне оточення; 4) відсутність уявлень про раціональне використання часу; 5) поява та збільшення матеріальних труднощів; 6) формування нової системи життєдіяльності. З'ясовано, що домінуючий середній рівень свідчить про те, що в половини хлопців і майже в усіх дівчат нормальний рівень емпатійності, який інформує про схильність таких студентів сприймати та засуджувати інших за результатами їх учинків, а не довіряти особистим враженням.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, навчальний заклад, студент, мотивація.

Вступ. На сучасному етапі розвитку нашої держави, що характеризується оновленням всієї соціокультурної сфери, виникає проблема підвищення рівня навчально-виховного процесу на всіх його напрямках.

Фізична культура та виховання як елементи цієї системи, потребують також оновлення, вдосконалення, та що важливо в сучасних умовах – актуалізації, що знайшло відображення в концепції розвитку вищої школи, Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) та комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації (1999–2005 рр.)».

Фізичне виховання та фізична культура розглядаються нами як суттєва та органічна частина навчально-виховної роботи та як складова частина в системі гуманізації вищих навчальних закладів, що передбачають не тільки фізичну підготовку, але і фізичне вдосконалення. Фізична культура в цих умовах виступає як ціннісний фактор, що впливає на рівень особистісного розвитку та втілюється в різноманітних видах діяльності, і зокрема культурній.

Система освіти, яка склалася протягом десятиріч років та застарілі форми і методи викладання, обмежують творчий розвиток студентів. Тому, у зв'язку з цим, поряд з іншими питаннями в останні роки з метою оптимізації фізичного розвитку студентів, було поставлено завдання вдосконалення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Це зумовило пошук шляхів оновлення і фізичного виховання та фізичної культури, формування життєдіяльності студентів на основі оптимізації та актуалізації занять фізичною культурою, що в новітніх умовах сприяє адаптації особистості до оточуючого соціокультурного середовища, а це залежить від ефективної організації процесу фізичного виховання.

Треба зауважити що зараз переосмислюються ціннісні орієнтації, критерії оцінки фізичної підготовленості студентів, відношення до занять фізичною культурою. Все це зумовлено змінами в педагогічних технологіях, появою нової педагогічної концепції [5].

Аналіз актуальних досліджень. Результати досліджень в галузі фізичної культури свідчать про те, що якісно нові досягнення фізичної підготовки студентів залежать не тільки від модернізації практики фізвиховання, але й процесу навчання в цілому [2; 4; 10]. Поява нових педагогічних ідей та підходів дає можливість визначити чіткі шляхи до вирішення цієї проблеми, досягнення якісно нових результатів.

Ці дослідження підтверджують, що діюча зараз стандартизована педагогічна парадигма навчання у вищих навчальних закладах вичерпала всі свої можливості, не сприяє вирішенню тих проблем, які стоять перед вищою школою, зокрема, гуманізації всіх соціальних ланок. Все це зумовило те, що в сучасній практиці фізичної культури студент залежить від позбавлених особистісного підходу нормативів, які не сприяють формуванню та розвитку особистості.

Вивчення організації фізичного виховання у вузах регіону показало відсутність впровадження в практику та використання новітніх технологій. Недостатня усвідомленість необхідності занять фізичною культурою, незформованість необхідних знань про цінності фізичної культури та її вплив на розвиток та вдосконалення особистості, доводять необхідність актуалізації фізичної культури.

Організація процесу фізичного виховання в вищій школі не відповідає вимогам, що ставить суспільство перед особистістю, і вимагає формування принципово нових підходів до фізичної культури та виховання, що передбачає використання принципів гуманізації, соціалізації та культуровідповідності.

В ході цілого ряду досліджень, які проводилися не тільки на регіональному рівні, але й поза межами України, були зроблені висновки, які підкреслюють, що стандартизовані форми проведення занять з фізичної культури та відсутність індивідуального диференційованого підходу, приводять до низької ефективності цих занять та невисоких результатів, що досягають студенти [1]. Це й спричинило відсутність у них сталого інтересу до занять фізичною культурою. Тому, на нашу думку, зараз в галузі фізичного виховання та фізичної культури виникла нагальна потреба розробити новітній механізм формування у студентської молоді інтересу, позитивного відношення до фізичної культури, розробити шляхи реалізації цих завдань та вирішити різноманітні питання актуалізації фізичної культури.

Мета статті: визначити та обґрунтувати педагогічну технологію та сучасні методи і засоби, які можуть актуалізувати фізичну культуру. Ця проблема важлива саме для вищої школи, де педагогіка розглядається як наука процес цілеспрямованого формування особистості. Питання формування особистісної фізичної культури повинно розглядатися в межах педагогіки вищої школи.

Ми переконані, що цей процес повинен включати розробку та створення нових підходів до організації занять фізичною культурою, які сприяли б формуванню у суб'єкта культури життєдіяльності якостей, що були втрачені, відродити їх або сформувати знов. Це передбачає проектування особливого діяльнісного простору, в межах якого вирішувались би поставлені завдання варіативність фізкультурної діяльності, внаслідок якої особистість одержує можливість творчо організувати власну фізичну культуру.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування загальної картини відношення студентів до занять фізичною культурою необхідно подати соціально-психологічну характеристику студентських груп, яка дасть можливість адекватно визначити мотиваційну сферу потреби в заняттях фізичною культурою та заходи щодо її актуалізації.

За основу можна прийняти таке положення, що студенти гуманітарних спеціальностей складають в цілому окрему соціальну групу, що характеризується високим інтелектуальним потенціалом, прагненням до соціальної незалежності, бажанням одержати ґрунтовні знання. Цю соціальну групу складає молодь 17–22 років. В умовах вищої школи на заняття фізичною культурою припадає вік від 17 до 20 років. Наукові дослідження свідчать про те, що в цей час активізується розвиток психомоторних функцій, сенсорно-перцептивних, мнемічних функцій [3].

Треба підкреслити що відбувається адаптація юнацтва до нових соціокультурних умов та відбувається зміна життєдіяльності. Це пояснюється переходом від шкільного життя до навчання у вузі, що викликає появу нових інтелектуальних та психоемоційних факторів, які впливають на студентське життя. Вони характерні тільки для цих соціальних умов, віку та особливостей перебування у вузі. Серед цих факторів можна виокремити такі, як:

- 1) високий рівень інформаційного навантаження;
- 2) психоемоційне напруження;
- 3) соціальне оточення;
- 4) відсутність уявлень про раціональне використання часу;
- 5) поява та збільшення матеріальних труднощів;
- 6) формування нової системи життєдіяльності.

Для визначення заходів, спрямованих на актуалізацію занять фізичною культурою та формування потреби в них, ми скористалися визначенням діяльності, що було сформульовано А. М. Леонт'євим [6]. Виходячи із положень, розроблених науковцем, можна стверджувати, що структура навчальної діяльності складається із елементів, які пов'язані між собою на певних засадах. Ці елементи взаємопов'язані, і надають педагогічній діяльності, взагалі, та фізкультурній, зокрема, характеру цілісності.

Виходячи з цього, початковим етапом будь-якої діяльності як цілісної системи є виокремлення мети, загальної та кінцевої, для якої здійснюється той чи інший вид діяльності.

Таким чином, будь яка діяльність здійснюється на основі сукупності дій, які підпорядковані певній меті і виконує роль усвідомленого мотиву внаслідок чого перетворюється в мотив – мету.

Проведення аналізу динаміки мотивів та відношення студентів до занять фізичною культурою свідчить про те, що вже в четвертому семестрі спостерігаються значні зміни в показниках фізкультурних досягнень та мотиваційній сфері. Це пояснюється рядом соціокультурних факторів:

- а) збільшення навчального навантаження;
- б) змінами в особистому житті;
- в) відсутністю різноманітних форм та методів проведення занять (взимку це тільки гімнастика, восени та на весні – легка атлетика).

Зроблений нами аналіз занять з фізичної культури говорить про необхідність визначення шляхів актуалізації фізкультурної діяльності у вузах, розробки заходів, що будуть спрямовані на досягнення високого рівня фізичного розвитку студента. Це передбачає наявність ряду аспектів, що складають цілісну систему:

- 1) системно-результативний аспект, що передбачає комплексну систему фізичного розвитку студентів в її динаміці;

2) системно-компонентний аспект, що передбачає наявність в базовій системі існування підсистем вищій навчальній заклад;

3) системно-функціональний, що передбачає наявність функціональних комплексів, які визначають особливості методичних підходів для формування певних форм і методів фізкультурної діяльності.

Одним із засобів вдосконалення занять фізичною культурою та її актуалізації в житті студентської молоді є створена нами науково обґрунтована Програма та апробовані форми та методи фізкультурної діяльності на нових соціокультурних та педагогічних засадах.

Зроблене нами дослідження показало, що в сучасній педагогіці проблема взаємодії фізичної культури та життєдіяльності особистості є однією з найбільш актуальних проблем. Враховуючи сучасні тенденції розвитку соціокультурного, економічного та політичного середовища, особливого значення набуває рівень фізичної підготовки молоді та динаміка її стану. Але акцент в організації фізкультурної діяльності повинен ставитись на усвідомлення самими студентами необхідності займатися фізичною культурою.

Аналіз досліджень науковців в галузі фізичної культури та виховання показав, що рівень фізичної підготовленості, рухової активності та усвідомлення необхідності займатися фізичною культурою серед студентів I–II курсів не відповідають соціокультурним вимогам нашого часу [7; 8; 10]. Низький рівень знань з питань життєдіяльності та недостатня їх поширеність серед студентів, призвели до низького рівня усвідомлення ролі фізичної культури та необхідності її актуалізації.

Актуалізація фізичної культури в контексті життєдіяльності особистості в умовах вузів, виступає не лише фактором підвищення фізичної підготовленості в період навчання але й виховним фактором формування та розвитку особистості.

Дослідження особливостей фізкультурної діяльності студентів та її зв'язку із життєдіяльністю показало, що для 70 % студентів характерним є низький рівень сформованості потреби в заняттях фізичною культурою, відсутність усвідомлення необхідності в достатньо високого рівня її активності, низький рівень особистісної фізичної культури, що пов'язана з низькою культурою життєдіяльності. Практично відсутній високий рівень сформованості потреби в особистісній фізичній культурі.

Педагогічними умовами актуалізації фізичної культури в контексті життєдіяльності особистості студентів виявились:

- мотивація потреби в заняттях фізичною культурою;
- створення умов для самореалізації особистості;
- організація занять з фізичної культури за принципом індивідуалізації;
- організація пізнавальної фізкультурної діяльності на основі особистісної зацікавленості та потреби.

Висновки. Реалізації цих умов буде сприяти спеціально розроблена система методів, прийомів, форм та засобів актуалізації фізичної культури в навчальній та позанавчальній роботі, конкретні практичні рекомендації для студентів та викладачів.

Обов'язковою умовою для актуалізації фізичної культури в умовах навчальної та позанавчальної діяльності в закладі вищої освіти є комплексність та системність, що знайшли втілення в розробленій нами моделі фізкультурного простору.

Список використаних джерел

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. Київ : Ніка-Центр, 2002. 352 с.
2. Захаріна Є. А. Формування мотивації до рухової активності у процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Київ, 2008. 22 с.
3. Льченко С. С. Мотивація до занять спортом і відвідування занять з фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2017. № 1. С. 11–14.
4. Круцевич Т. Ю., Пангелова Н. Є. Сучасні підходи до організації рекреаційної діяльності студентської молоді у структурі вільного часу. *Інноваційні технології у фізичному вихованні, спорті та фізичній реабілітації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 2015. Т. I. С. 11–17.
5. Марченко О. Вплив занять спортом на формування цінностей індивідуальної фізичної культури студентів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2009. № 2–3. С. 82–88.
6. Москаленко Н., Корж Н. Технологія формування ціннісного ставлення у студентів до самостійних занять фізичною культурою. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 1. С. 201–206.
7. Москаленко Н., Сичова Т. Мотиваційні пріоритети студентів до занять фізичною культурою і спортом. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 2. С. 10–13.
8. Хрипко Л. В. Оптимізація процесу фізичного виховання в аграрних вищих навчальних закладах України з використанням комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Львів, 2003. 19 с.

Kuzhel M. M.

*PhD in Psychological Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Physical Education,
Higher educational institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: kuzhelnick@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8945-0248*

FACTORS INFLUENCING THE MOTIVATION OF STUDENTS DURING PHYSICAL EDUCATION

Abstract

The article deals with physical education as an essential and organic part of educational work and as a part of the system of humanization of higher education institutions, providing not only physical training but also physical perfection.

Physical education in these circumstances serves as a value factor of influencing on the level of personal development and implemented in a variety of activities.

Current educational paradigm is standardized, learning in higher education has exhausted all its possibilities to help resolve the problems of high school, in particular, humanization of social links. This led to the fact that the modern Physical Education of the student depends on personal approach without standards. It doesn't contribute to the formation and development of personality.

Analysis of the dynamics of motives and attitudes of students towards physical education indicates the significant changes in athletic achievement and motivational sphere. This is due to several socio-cultural factors: a) increasing workload; b) changes in personal life; c) the lack of various forms and methods of training (in winter it is gymnastics, in autumn and in spring – Athletics).

Key words: physical education, school, student, motivation.

References

1. Zanyuk, S. S. (2002). *Psikhologiya motivatsii* [Psychology of motivation]. Kyiv: Elga-N [in Ukrainian].
2. Zakharina Ye. A. (2008). *Formuvannya motyvatsii do rukhovoї aktyvnosti u protsesi fizychnoho vykhovannya studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv* [Formation of motivation for motor activity in the process of physical education of students of higher educational institutions]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Ilchenko, S. S. (2017). *Motyvatsiia do zaniat sportom i vidviduvannya zaniat z fizychnoho vykhovannya studentiv pedagogichnykh spetsialnostei* [Motivation to play sports and attend physical education classes for students of pedagogical specialties]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannya – Theory and methodology of physical education*, 1, 11–4 [in Ukrainian].
4. Krutsevych, T. Yu., Pangelova, N. Ye. (2015). *Suchasni pidkhody do orhanizatsii rekreatsivnoi diialnosti studentskoi molodi u strukturі vilnoho chasu. Innovatsiini tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni, sporti ta fizychnii rehabilitatsii* [Modern approaches to the organization of recreational activities of student youth in the structure of free time. Innovative technologies in physical education, sports and physical rehabilitation]. Materials of the international scientific and practical conference, 11–17 [in Ukrainian].
5. Marchenko, O. (2009). *Vplyv zaniat sportom na formuvannya tsinnosti indyvidualnoi fizychnoi kultury studentiv* [The influence of sports on the formation of the values of individual physical culture of students]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Prydniprovskiy Sports Newsletter*, 2, 82–88 [in Ukrainian].
6. Moskalenko, N., Korzh, N. (2016). *Tekhnolohiia formuvannya tsinnisnoho stavlennia u studentiv do samostiinykh zaniat fizychnoi kulturoiu* [The technology of forming a valuable attitude of students towards independent physical education classes]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Prydniprovskiy Sports Newsletter*, 1, 201–206 [in Ukrainian].
7. Moskalenko, N., Sychova, T. (2010). *Motyvatsiini priorytety studentiv do zaniat fizychnoi kulturoiu i sportom* [Motivational priorities of students for physical education and sports]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Prydniprovskiy Sports Newsletter*, 2, 10–3 [in Ukrainian].
8. Khrypko, L. V. (2003). *Optymizatsiia protsesu fizychnoho vykhovannya v ahrarnykh vyshchych navchalnykh zakladakh Ukrainy z vykorystanniam kompiuternykh tekhnolohii* [Optimizing the process of physical education in agricultural higher educational institutions of Ukraine using computer technologies]. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv, 19 p. [in Ukrainian].